

Anteckningar från dialog 3 om hållbar vattenresursförvaltning

Skypemöte 11 juni 2020

Jakob Granit hälsar alla välkomna.

Dialogen ska utmynna i ett förslag från HaV som samordnande myndighet om hur en framtida **hållbar vattenresursförvaltning** kan se ut – arbetet ska sammanställas i ett analytiskt dokument. Hur vi arbetar idag, hur vi förbereder oss och vilka de framtida utmaningarna är som Sverige måste hantera i "nexus" (vatten för energi, industri och hushåll, gröna näringar och ekosystem).

- *Fråga: Vad blir det för status på rapporten?*

Svar: Den blir en offentlig rapport från HaV som ska delas med våra politiska beslutsfattare, samtliga i denna grupp samt andra intresserade. Syftet är att stärka samverkan inom dagens förvaltningsramverk och peka på vad som kan behöva förbättras framöver.

Björn Sjöberg - Inledning

Gick igenom dagens agenda och påminde om Chatham house rules.

Ulla Sandborgh – Näringslivets vattenhushållning

Samordningsuppdraget ska föreslå områden att utveckla – vad behöver tas tag i, och vad ska prioriteras bland dessa. Med näringslivet förstås både industrin och livsmedelssektorn.

För mycket vatten är också en fråga i samordningen.

- *Fråga: Hur uppfattar du näringslivets konkurrenskraft och Sveriges goda tillgång till vatten? Gott om vatten kanske kan hindra innovationskraften?*

Svar: Många länder tar betalt för uttag av vatten – det gör inte vi. God tillgång är ju bra – men vi behöver också förbereda oss och ha en dialog när det är brist.

- *Fråga: Är det någon sektor som visat större oro för vattenfrågan?*

Svar: Framför allt är det vattenkvalitetsfrågan – t ex om vatten som ska återanvändas.

- *Fråga: Behövs det något som liknar Styr-el – nationell prioritering vilka som behöver få tillgång till vattenresurser?*

Svar: Svårt. Tillgången av vatten är på ett annat sätt. Mer lokal nivå. Man kan kanske sätta övergripande ramar.

- *Fråga: Hur förbereder vi oss för översvämningar och olyckor, t ex skydd av vattentäkter?*

Svar: Det är positivt att samordningsgruppen för dricksvatten har bildats. Kan vara en fråga för gruppen för civilt försvar och beredskap.

Helena Sjögren - Skogsindustrierna

Skogsindustrierna har stor vattenanvändning men låg förbrukning. Använder främst ytvatten, inte grundvatten.

SSVL Stiftelsen Skogsindustriernas vatten och luftvårdsforskning – eget forskningsinstitut

Äldre vattendomar – vanligast är att använder mycket mindre än domen medger. Det ligger dock sällan i vårt intresse att ändra domar.

- *Fråga: Finns det några försök till att återanvända vatten inom er produktion? Skogsindustrin står för ca 28 % av alla vattenuttag i Sverige, finns det potential här?*

Svar: Flera bruk gör och har gjort det länge. Inte främst för att spara vatten utan för att minska kemikalieanvändningen.

- *Fråga: Slår "vattenbrist" hårdast mot er produktion, eller mot skogens tillväxt? Har ni gjort någon bedömning av det?*

Svar: Lokalt kan det finnas problem i södra Sverige t ex Nymölla som har problem med vattenbrist. I skogen är barkborrarna ett stort problem vid torka.

- *Fråga: I södra Sverige har massaindustrin problem, ex Mönsterås bruk har varit väldigt nära att stänga p.g.a. av villkoren i miljötillstånden. Kanske inte så dumt med omprövning och nya domar?*

Svar: Vissa domar är gamla och har villkor som inte anpassade till dagens förutsättningar.

Elisabet Andersson - Skogslandskapets vatten

En utmaning att källflöden och småvattendrag oftast inte finns med i vanliga kartor.

Skogsstyrelsen har jobbat aktivt sen 2003 med att få in vattenförvaltningen i skogsbruket, mycket tack vare ett LIFE projekt. Bra nätverk har byggts upp. Det finns t ex likande Vattenråd kring skogslandskapets småvatten. Klimatförändringar får stora konsekvenser. Många åtgärder görs.

En brist, där vi inte gjort så mycket, är att följa upp allt som görs. Det finns ett stort engagemang och många verktyg. Kunskapen är god men vi saknar överblicken. Ny styrmedelsanalys behövs och följas upp med åtgärder.

- *Fråga: Räcker kantzoner för att radera effekter av stora kalhyggen med markberedning på vattenmiljöerna, eller behövs även en annan typ av avverkningsstrategi?*

Svar: Det beror på vad man vill uppnå på, exv minska läckage av kvicksilver. Vad gäller näringsämnen ser man ett visst läckage men snabb återhämtning. Svårt att mäta effekter. I stora vatten finns mätning men där sker mycket utspädning. Få mätningar görs i småvatten. Kumulativa effekter svåra att se.

Alternativet hyggesfritt skogsbruk är ovanligt.

- *Fråga: Har andra länder en "lättare" tillämpning av vattendirektivet.*

Svar: Ja, med undantag av Finland. Andra länder har inte samma ingång till skog. I många andra länder utgör skogen ett skydd för vatten. I vattendirektivet nämns skogsbruk på ett enda ställe. Svårt att sätta fingret på kraven i Vattendirektivet.

Reflektioner

- Specifika förutsättningar för varje avrinningsområde. Vi kan mycket om våra vattendrag och modellering. Men när det kommer till vattenuttag saknar vi data.
 - Gamla vattendomar kan vara hämmande för nyetablering av verksamheter.
 - Stort överuttag om man lägger ihop alla vattendomar.
 - Urbana perspektivet – vattendirektivet kan begränsa stadens planering.
 - Vattendirektivet har drivit stora ändringar inom skogsindustrin.
 - Vi jobbar inte bara med det fina vattnet men även det fula vattnet.
 - Vi börjar forma en holistisk bild, men att dra ner det på avrinningsområdesnivå är fortfarande en utmaning.
 - *Fråga: För inte så länge sen kom en rekommendation från Skogsstyrelsen om att ta bort diken som ett lätt sätt att återskapa våtmarker. Vet du någonting om hur det kom till?*
- Svar: Kan vara i redovisningen till regeringen om 88 åtgärder för skogsproduktion.

<https://skogsstyrelsen.se/nyhetslista/88-atgarder-ska-oka-tillvaxten-i-skogen-med-20-procent/>. Det behövs mer kunskap och forskning vad gäller diken.

- *Skogsindustrierna har mycket data på hemsidan, finns nästan alla massa/pappersbruks vattenanvändning. Data som myndigheterna inte använder.*
- *Fråga: Enorma framsteg har gjorts inom skogsindustrin vad gäller att minska miljöpåverkan. Kommunicerar man detta. Har man analyserat marknadsvärdet av att framställa varor på ett miljövänligare sätt. Uppskattning av värdet?*
Svar: Skogsindustrierna borde bli bättre på det, men det är upp till olika företag att göra det.
- *Fråga: Arbetar Skogsstyrelsen med andra aktörer (exv räddningstjänst) för en översvämningsstrategi i (avrinnings)området? Som en del i en större strategi för att minska effekter av översvämning?*
Svar: Det har gjorts regionalt bl a en pilotstudie länsstyrelsen Västra Götalands län. Rapport som spridits bra. Beträffande skred och ras finns samverkan med SIG och MSB.
- *Fråga: Har vi en översikt av oproduktiva diken – dikad mark.*
Det börjar finnas en bättre bild och digitalisering av diken från länsstyrelserna.
Det finns behov av att fortsätta jobba med helhetstänk kring markanvändning och översvämningsbåde för skogs- och jordbruksmark och här behövs ekonomiska beräkningsmodeller.
Vi måste jobba med helhetstänk här. Kring samhällets beredskap. Hur använder vi våra resurser.
- *Fråga: Nu när uppgifter från skogsindustrins vattenanvändning finns öppet tillgängliga, och man börjar lägga samman dessa med andra sektors vattenanvändning, kommer man snabbt till en punkt där den samlade informationen kan anses "känslig" att hantera. Hur ska denna grupp lösa den frågan?*
- *Fråga: Klimatpositiv framtid och ökad kolinlagring – har det diskuterats vilka effekter det får på skogens vatten?*
Ingen bredare analys har gjorts av tätare skogar och påverkan på vattenbalansen. Ju mer träd desto mer vatten behövs. Det skulle förmodligen gå att modellera men har inte gjorts.
- *Fråga: Kan mängden skog (exv antalet träd) medverka till ett skogsupptag av vatten inkl evapotranspiration medför att det blir mindre vatten kvar till ytvatten? Ägaren till en gammal vattensåg i hembygden klagade på ökad beskogning - nu kan han bara köra x h/vecka mot y h/vecka förr i tiden när landskapet inte var beskogat. Kan Sveriges gröna guld stå i konflikt med vattenresursen?*
- *Krondroppsmätningar för att mäta föroreningar – där kan man även se att 30-40 % av nederbörden inte når marken i en tät granskog.*

Regional vattenförsörjning och planer för att förebygga vattenbrist med exempel från Södra Östersjöns vattendistrikt (Margareta Lundin Unger, Irene Bohman)

HaV och samarbetspartners har tagit fram en vägledning för regional vattenförsörjning. Arbetet pågår i de flesta regioner men har kommit olika långt.

Nederbörd och avrinning varierar mycket inom Södra Östersjöns vattendistrikt och information behövs med bättre upplösning för att vara användbar för planering och åtgärder.

Vattenuttag svårt: Alla har inte tillstånd och även om tillstånd finns är det inte alltid registrerat.

Data som beställs idag från SCB för vattenanvändning är från 2015.

Stort övervakningsbehov för grundvattennivåer.

Ytterligare åtgärder behövs som hjälper kommuner och andra aktörer.

- *Fråga: Intressant att de torraste länen i landet också har lägst antal tillståndspliktiga vattenuttag. Är inte detta ett tecken på att lagstiftningen inte går i takt med verkligheten?*
Svar: Det är nog kopplat till hur intensivt jordbruket är i områdena och behovet av bevattning?

- *Fråga: Hur förhåller sig torkaplanen till annat arbete som pågår, exempelvis de regionala vattenförsörjningsplanerna och det arbete som sker på kommunerna? Vore bra med ett resonemang om detta som en del av innehållet i planen.*
Svar: Torkaplanen skulle kunna vara ett tillägg till den regionala vattenförsörjningsplanen. En första del att sätta in torkaplanen i sitt sammanhang. Samarbete pågår nu med Region Skåne.

Gruppdiskussioner

För gruppdiskussionerna fanns fyra förslag på rekommendationer som skulle kunna bli ett resultat av dialogen. Fyra grupp fick i uppgift att:

1. Värdera rekommendationerna och identifiera den som ni ser som viktigast.
2. Varje grupp diskuterar en rekommendation, dess formulering och ordval, enligt nedan
3. Varje grupp identifierar 3 åtgärder till stöd för rekommendationens genomförande.

Rekommendationer

- A. Stärk planering och hantering av vattenresursen på avrinningsområdesnivå för att trygga tillgång till vatten av rätt kvalitet för olika behov och minska riskerna med för mycket respektive för lite vatten.
- B. Utveckla dialog, samverkan och arbetsformer för att ur ett samhällsperspektiv utveckla rimliga avvägningar och prioriteringar.
- C. Se över lagstiftning och andra styrmedel för att möta de skiftande behov som finns mellan landsbygd och stad.
- D. Utveckla ett systematiskt kunskapsuppbyggande och en tydlig kommunikation för att skapa förståelse för vattenresursförvaltningens förutsättningar och behov.

Grupp A

Alla rekommendationerna är viktiga. Lagstiftning och styrmedel är viktigast om finansiering ingår.

Stärk planering och hantering av vattenresursen på avrinningsområdesnivå för att trygga tillgång till vatten av rätt kvalitet för olika behov och minska riskerna med för mycket respektive för lite vatten.

Formulering och ordval:

- Gruppen ansåg att man bör tydliggöra och konkretisera vad planering innebär:
- Är det planering på alla nivåer (nationell, regional, kommunal? Anpassa till mottagarna.
- Även översvämningsplanering? Behöver samordnas. Ev. behöver man utveckla detta i texten som beskriver själva principen.

- Planering på avrinningsområdesnivå med holistiskt synsätt behövs, men man behöver även blicka utanför avrinningsområdet, särskilt i områden med vattenbrist. Det kan ge möjlighet att tillgodose vattenbehoven för alla intressen i avrinningsområdet. Ett större perspektiv såsom en nationell planering kan vara en möjlighet.
-
- Ordval: ev kan man fundera på att använda termen ekosystemtjänster eller vattensäkerhet för att konkretisera vilka vattenfrågor man vill fokusera på. Att använda termen ekosystemtjänster skulle t.ex. inkludera aspekter som estetik och rekreation. Vattensäkerhet skulle sätta fokus på "kritisk vatteninfrastruktur" och även inkludera vatten för ekosystem. Vattensäkerhet på svenska kan tolkas som något helt annat än water security på engelska. Det används ofta i sammanhang med drunkningsolyckor. Ev behöver man referens till kvantitet samtidigt som kvalitet omnämns eftersom en viss kvantitet också har en roll att spela för behoven – inte bara i sammanhanget minska risk.
- Samordna och stärk planering på alla nivåer och hantering av vattenresursen på avrinningsområdesnivå för att trygga tillgång till vatten av rätt kvalitet och kvantitet för olika behov bl a för att motverka degradering av vatten-ekosystem och minska riskerna med för mycket respektive för lite vatten.

Åtgärder till stöd för rekommendationens genomförande

- Samarbete mellan kommuner behövs.

Infrastruktur för dricksvattenförsörjning är kostsam och storskalig planering behövs, annars risk för utbyggnad av infrastruktur som inte fungerar i långsiktigt perspektiv. Behövs ett övergripande perspektiv på behov och tillgångar. Alla behöver vatten.

Reservvatten finns inte i många kommuner. Det kan dock vara svårt att konkret få till samarbete.

- Samverka om vem som har rätt till vatten.

Alla behöver vatten och det är konkurrens om resursen. Vem har rätt till vattnet? Det är vattendomen som styr men om det finns ett överuttag. Hushållen har i princip prioritet.

Reservvatten finns inte i många kommuner. Det kan dock vara svårt att konkret få till samarbete fastän det finns win wins.

- Lagar och regler

Behov finns att styra upp vem som har rätt till vatten i krissituationer. En slutsats har visserligen varit av utredningar att man måste ha koll på uttagen först, men det borde ändå bra att kunna börja arbetet med prioritetsordning, om vad som är samhällsviktig verksamhet och inte vänta in översikten. Ska markområden få offras om det blir översvämning tex.

- Data och kunskap

Rätt data behövs om vattenresursen och uttag, tex genom en vattenbalansräkning

- Översvämning

Boverkets vägledning om översvämningsrisk vid planering av bebyggelse (2018). Man bör inte bygga i sådana områden om det inte kan visas att riskerna kan hanteras. Ger bara stöd för ny bebyggelse. Problem uppstår i befintlig bebyggelse och vid byggande enligt tidigare beslutade planer. (Kommunen kan dock upphäva detaljplaner).

- Finansiering

MSB har medel som kan sökas av kommunerna. MSB har ett bidrag (75 miljoner) för förebyggande av naturolyckor – men det är översökt – (ca 250 miljoner per år).

Riskhanteringsplaner som länsstyrelserna tar fram kan vara till hjälp för kommunerna.

Medel för utredningar enklare att få än för faktiska åtgärder.

Strukturfonder (EU) borde användas bredare än för landsbygd och jordbruk. Vi behöver påverka politiken att öppna upp. Går i linje med EUs hållbarhetsarbete.

-Genomförande/ -Pilotprojekt

Koordinera åtgärder inom vattendirektivet och översvämningdirektivet.

Åtgärdsunderskott. Hur får man till den dialogen på bättre sätt. Det gäller att hitta det som är win win. Våga göra prioriteringar eftersom det finns en begränsning i ekonomin. Måste börja någonstans, hitta finansiering, skala upp och sprida erfarenheter och piloterna till andra.

Grupp B.

Utveckla dialog, samverkan och arbetsformer för att ur ett samhällsperspektiv utveckla rimliga avvägningar och prioriteringar.

- Rimliga avvägningar och prioriteringar – Hur gör vi det?
- Erfarenheter av samverkansprocesser är att det måste finnas en ansvarig som leder arbetet.
 - o Skogsstyrelsen exempel: Projektform → förvaltning. Förvaltningsorganisationen tar ansvar och håller det vid liv.
 - o Vattenråden saknar långsiktighet
 - o Hur ska det se ut på nationell kontra regional skala
 - o Känner alla till hur det ser ut med dialogen som VM håller i? Dialog med myndigheterna som har åtgärder i ÅP och sen breda samråd. Får inte riktas till VU direkt.
- Samordning kostar resurser
 - o Tid, gemensam problembild, det måste uppstå former som gör att vi lägger resurser på samordning och koordination där det behövs?
 - o Är grundproblemet att inga äger vattnet?
 - o Myndigheter ska skydda vattnet – sen har man massa nyttjare.
 - o Man vill att det ska finnas någon som äger frågan och äger hela frågan.
 - o Tydligt problemägarskap – rådigheten eller lagstiftningsmöjlighet
- Vattenbrist är ett nytt problem, det är därför man inte har behövt ha "ägarskapsproblem". Multipla problemdefinitioner ägs av olika grupper i samhället och det vore bra att se hur samhället definierar sina problem. Det är till slut en social process.
- Alla som ser en utmaning borde kunna initiera en dialog med övriga aktörer genom kontakt med de som leder arbetet
- Rätt aktörer ska mötas – vad är spelplanen – hur ser makttillgången ut? Vad är en rättvis spelplan? Vem kallar till mötet, vem tar beslut,
- Vem gör avvägningen – domstolsuppgift till syvende och sist.
- This is a multi scale problem, with different public actors at different scales. since different authorities have different built-in biases, it's important to choose one with a broad, public bias.

Förslag på åtgärder

- Utvecklad problembild – som beaktar alla aspekter – tydlig och gemensam
- I problembilderna är det ofta en del som är gemensam och en som är delad.
- Vem är ansvarig för att leda arbetet och stärka arbetet för att jobba på avrinningsområdesnivå
- Hur får vi in de mindre aktörerna – kan processen vara finansierad
- Jobba avrinningsområdesvis och se till att kunskapsunderlaget är tillräckligt bra
- Gemensam lägesbild/kunskapsbild är en förutsättning för god dialog
- Tydlighet i var dialogen sker och att den sker likartat i hela landet. Det är där konflikter finns och där man kan lösa problemet.

- Vem har ansvaret för att se till att en sån dialog finns? Samråd på avrinningsområdesnivå
- Klargöra nyttorna från samordning och dialog
- Artikel 14 i WFD – vägledning?
- Långsiktigheten är en utmaning – näringslivet har ett intresse av att jobba långsiktigt
- Vara tydliga att samordning kostar – och att det finns nyttor och vinster

Grupp C.

Alla rekommendationer behöver göras. Alla hänger ihop men med olika tider och tyngdpunkter.

Se över lagstiftning och andra styrmedel för att möta de skiftande behov som finns mellan landsbygd och stad.

- Lagstiftningen behöver ses över och anpassas till det moderna samhället
- ARO-planering vs kommunal planering
- Sverige har en marknadsekonomi, inte en planekonomi
- Förståelsen för lagstiftningen varierar från olika partner. Behöver förklara lagstiftningen.
- Lagstiftningen är angelägnast för kommunerna.
- Det finns ett naturvetenskapligt perspektiv och även ett juridiskt perspektiv.
- Förståelse för system och sammanhang.
- Lagstiftningen behöver ses över mellan landsbygd och tätort.
- Exploatering och skydd hanteras i samma regelverk, men behöver annat samlat sammanhang och perspektiv idag.
- Tillståndsgivning – befintliga vs omprövning. Behövs en bättre modern avvägning av vad vattensystemet tål, som skydd för både vattenmiljön och verksamheters nyttjande. Det ska vara rätt utgångspunkter i vattenresursen.
- Alla verksamheter är rädda för omprövning, man är rädda för nya ej förutsebara förutsättningar med risk för avslag på tillståndet eller stora begränsningar.
- Hur hanterar man frågorna om finansiering och ersättning? Styrmedel med prissättning?
- Översvämning är en landskapsfråga, vem ska betala?
- Grundprincipen är att den som har nytta av vattnet och vattentjänsten ska betala. Man är inte beredd att ta kostnaden för någon annan.

Grupp D.

Gruppen ansåg att alla rekommendationerna behövs för att de stärker varandra och hänger ihop. Allt behöver dock inte ske samtidigt. Några framförde att framtagande av kunskapsunderlag måste ske först, andra starta med dialog: BACD. Gruppen saknade finansiering.

Utveckla ett systematiskt kunskapsuppbyggande och en tydlig kommunikation för att skapa förståelse för vattenresursförvaltningens förutsättningar och behov.

- Gruppen ansåg att man först bör identifiera vad behoven är, sedan identifiera kunskapsluckor innan utveckling av kunskapsuppbyggande kan ske. Bör också titta på vad vattnet skall användas till.

Åtgärder till stöd för kunskapsuppbyggnad:

- Sekretess är en nyckelfråga och måste lösas! Snegla på hantering i andra branscher tex dammsäkerhet och samhällskritiska elnät och eventuellt andra länder. Går det att göra det mer öppet eller mindre upplösning. Vilken skala är ok? Användare måste kunna knytas till vattenresurs. Små resurser som nyttjas är känsligare att röja info- SGU tittar på detta nu.
- Fokusera på vattenanvändning! Finare upplösning av data för vattenanvändning speciellt i områden med brist på vatten. Lagstiftning och domar om tillståndsplikt för uttag går inte i takt med verkligheten. Skulle det gå att lösa med differentierad avrinningsområdesvis

lagstiftning? Utgå från worst-case scenario. Industrin ser det riskabelt att investera om tidsbegränsade tillstånd.

- Identifiera kopplingar mellan yt- och grundvatten. Själva vattenresurserna i tid och rum finns god koll på.
- Kunskapsspridning gällande översvämningsrisk och klimatförändringar! Hur drabbas olika aktörer?
- Ingen planeringslagstiftning tar koppling mellan stad och land och tar höjd för förändringar i framtiden. Översiktsplan 2.0.

1200 Reflektioner och återkoppling

En testbädd för hållbar vattenresursförvaltning, skulle kunna göra arbetet mer konkret.

Införandet av nya paradig - tex room for the river i Nederländerna, föregicks av en testbädd i en del av landet.

Testbädd, pilotområde, kan vara att skapa en vattenbudget, syftet är dialog och förståelse genom att arbeta med kunskaps och datautbyte mellan berörda. Ha med forskare som bidrar men också kan utvärdera för att dra slutsatser efteråt.

Grundvattnet behöver vara med i en testbädd, grundvattnet är ytvattnets moder!

I södra Östersjön har en forskningsansökan ihop med Sydvatten och Lunds universitet utifrån vilken en testbädd kan utvecklas.

Exempel från Water CoGovernance <https://www.havochvatten.se/hav/uppdrag--kontakt/publikationer/publikationer/2020-04-30-lokal-samverkan-och-medskapande-arbetsatt-for-bättre-vatten.html>

Exempel om naturbaserade lösningar

<https://www.lansstyrelsen.se/download/18.ac13c73166789a7547c9d/1539693509125/klimatanpassning-naturbaserade-lösningar-kort.pdf>

MSB rapport om ansvar vid naturolycka om ansvarsfördelning och lagstiftning som kan vara relevant: <https://rib.msb.se/filer/pdf/29017.pdf>

Summering – tankar inför nästa möte

Jakob sammanfattade dagens frågeställningar och konstaterade att mycket pågår. Behöver beskriva vem som gör vad? Vad kan vi göra bättre? Svensk statsförvaltning är specificerad och sektorsindeldad.

Vår analys kommer förhoppningsvis bidra till att få en överblick över det lokala och avrinningsområdesvisa.

Björn uppmanar deltagarna att skicka in skriftliga synpunkter.

Vad sker nu?

Nytt dialogmöte planeras till den 27 augusti. Förhoppningsvis en fysisk träff i Stockholm.

Förslag på program till nästa gång:

Ekosystem och vattenmiljöns behov.

Kulturmiljön.

Rapport från Torkaresan till Cypern och Portugal

Efterdiskussion:

- Hur gör vi avvägningar? Om vi verkligen hamnar i ett läge där det är brist.
- Äganderätten är stark i Sverige.
- Kommunala självstyret.
- Finansieringsfrågan.